

03.02.2017

Anders M. Gullestad, LLE

ETTER- OG VIDEREUTDANNING VED UiB

Episk diktning

1. Om episk diktning
2. Romanen
3. Novellen
4. Kortprosa

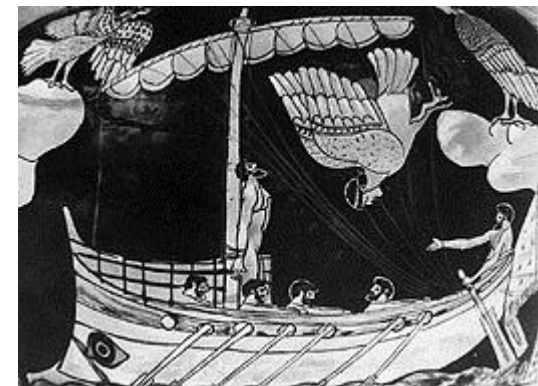
1. Om episk diktning

Fra det greske *epikos*: det som har med eposet å gjøre

Brukes i dag som samlebetegnelse for alle former for *fortellende diktning* (epos, roman, novelle, kortprosa, eventyr, fabel, saga, romanse osv.)

Kan også forstås enda videre: I

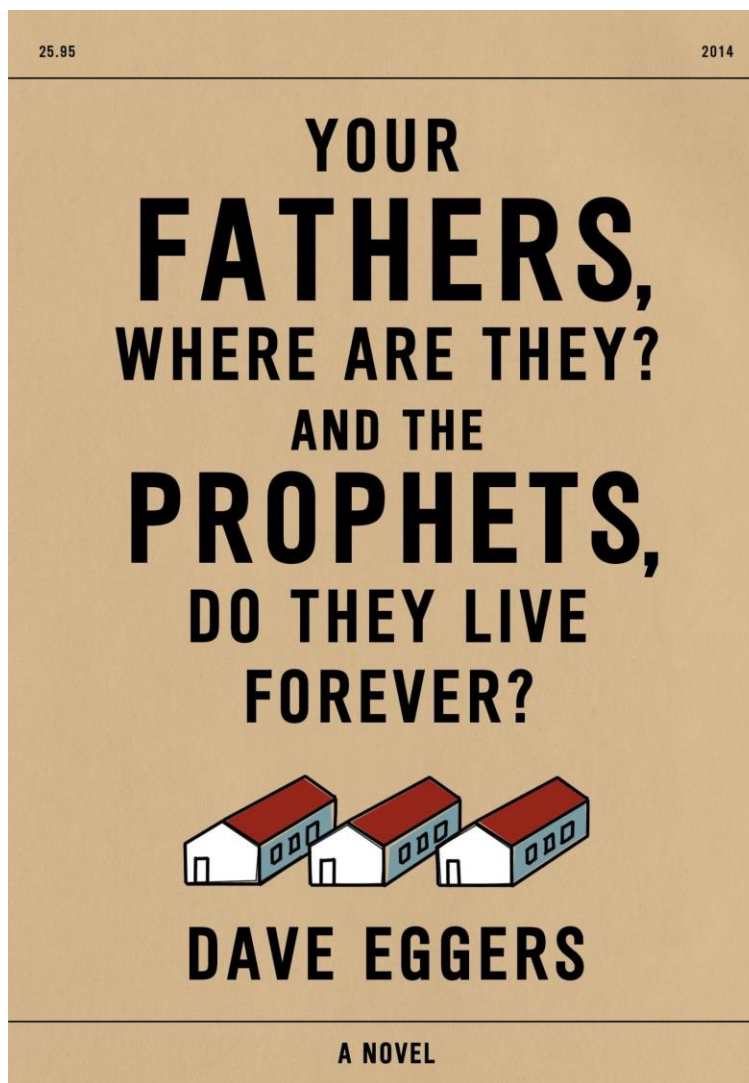
Verdenslitteraturens historie (1947) hevder Francis Bull at *prosalitteraturen i sin helhet* hører inn under epikken, inkludert alle typer “religiøs, filosofisk og historisk litteratur” og “alle slags vitenskapelige og resonnerende skrifter” (s. 7).

Wolfgang Kayser om «den episke
ursituasjon»:

“En forteller beretter for et publikum
om noe som er hendt” (Kayser 1965,
349)

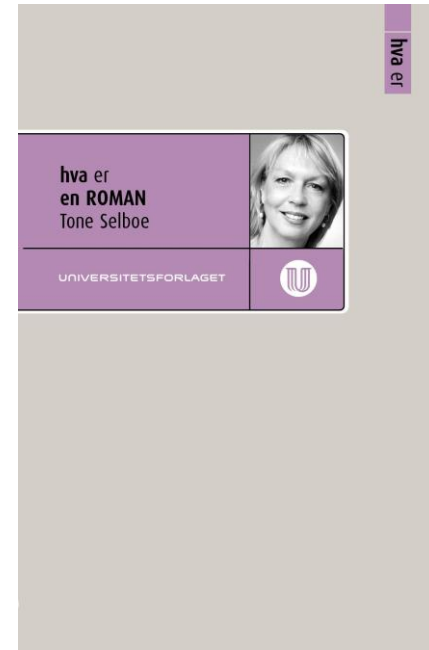

2. Romanen

Tone Selboe: «'[F]orfatteren' antas ofte å være en romanforfatter [...]. Hvis det *ikke* dreier seg om en romanforfatter, spesifiserer vi gjerne og sier lyriker, dramatiker eller sakprosaforfatter» (Selboe 2015, 15).

Slik har det ikke alltid vært: Romanen
«jyplingen» blant de episke
hovedsjangrene

G. W. F. Hegels estetikkforelesninger
(posthumt utgitt i 1835):
romanen = “det moderne
borgerlige epos” (1975: 1092)

Til tross for at det finnes langt eldre romanaktige tekster → regnes som en utpreget *moderne* sjanger

Begrepet først anvendt i Frankrike på 1100-tallet e.Kr. om skrifter på folkespråket (“lingua romana”)

F.o.m. 1300-tallet: betegnelse på fortellende prosatekster av en viss lengde.

Det gyldne esel av Apuleius (sent på 100-tallet e.Kr.)

Tristrams saga ok Ísöndar (1226) av den islandske munken broder Robert

- Den “aller første romanen på norsk” ifølge Per Thomas Andersen (2012: 63)

I Danmark begynte man å trykke opp denne typen oversettelser i såkalte «folkebøker» på begynnelsen av 1500-tallet.

Fortunatus
Bog,
En subtilig Hi-
storie/ om Fortunatus Pung/
oc hans Viste Hat. Nu paa det m
vdsat aff Tyste paa Danste / met store
figurer beprydet / Soare tye
lig et laese etc.

Prentet i Kjøbenhavn/ aff
Mat. Wingaard.
1575.

Haarberg, Selboe og Aarsets
*Verdenslitteratur: Den vestlige
tradisjonen* (2007):

omtaler de greske og
romerske eksemplene
under overskriften
«Romanen før romanen»

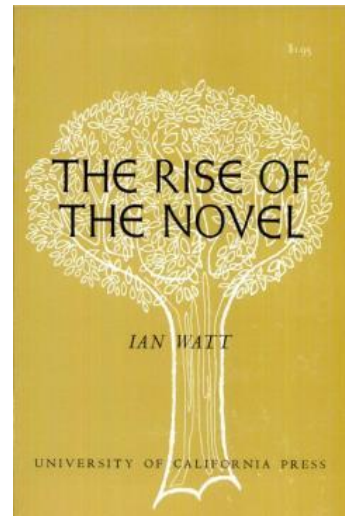
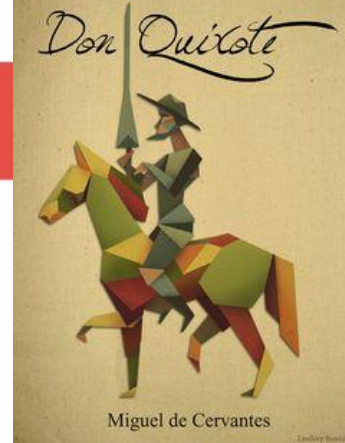
Romanens historie:

Miguel de Cervantes' *Don Quixote* (1605/1615)

- romansjangerens “første store bok” ifølge Walter Benjamin (1975: 183).

Ian Watts *The Rise of the Novel* (1957): sjangeren etableres av britiske 1700- tallsforfattere som Daniel Defoe, Samuel Richardson og Henry Fielding

- borgerskapets fremvekst på bekostning av aristokratiet → en ny klasse litteraturkonsumenter. Spesielt borgerskapets kvinner viktige
- Økt urbanisering, forbedrede trykkpresser, fremveksten av en ny offentlig sfære.
- En ny form for individualistisk tenkning: Der eldre episk litteratur konsentrerte seg om den representative *typen*, mener Watt at romanen beveger seg mot *det individuelle* og *det partikulære*.

Romanens historie i Norge:

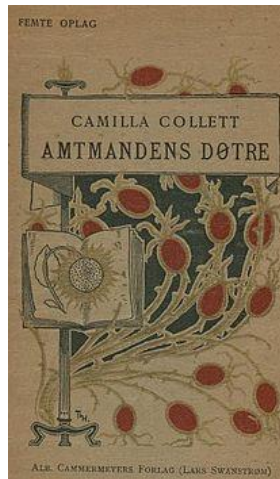
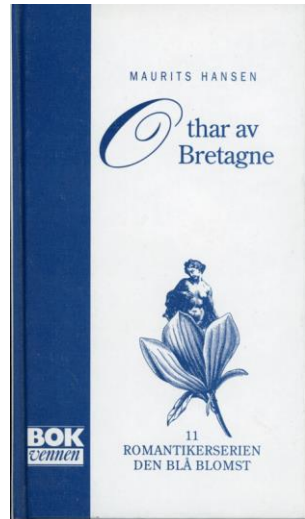
Ludvig Holbergs *Niels Klims reise til den underjordiske verden* (1741)

Christen Prams kortromaner fra midten av 1780-tallet i *Minerva*

Maurits Hansens ridderberetning *Othar af Bretagne* (1819)

- Første detektivroman: *Mordet paa Maskinbygger Roolfsen* (1840)

Eldste norske roman som fremdeles leses i særlig grad: Camilla Colletts *Amtmandens Døttre* (1854-1855).

Romanen vs eposet

Mikhail Bakhtin

Erich Auerbach

Walter Benjamin

Mikhail Bakhtin: “Epos og roman” (1941)

Epos:

- Forteller (rapsode) beretter om hendelser som ligger langt tilbake i tid, gjerne knyttet til mytiske figurer og grunnleggelsen av imperier osv.
- Fortid: avsluttet og uangripelig, skal forstås med ærbødighet → «absolutt episk distanse»

Bakhtin: “To **portray an event on the same time-and-value plane as oneself and one’s contemporaries** (and an event that is therefore based on personal experience and thought) is to undertake a radical revolution, and to step out of the world of epic and into the world of the novel” (1981: 14)

Forskjeller

- Eposets monologiske form vs romanens polyfoni
- Eposet autoritetstro, romanen antiautoritær
- Romanen «smitter» de andre sjangrene

Erich Auerbach: *Mimesis* (1953)

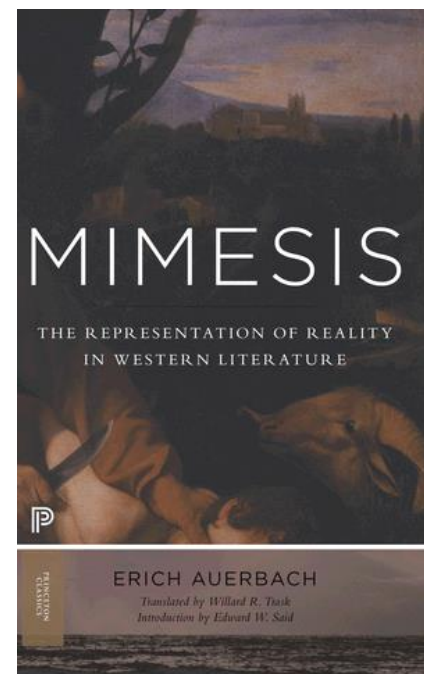

Tradisjonen fra Aristoteles: eposet skal omhandle seriøse emner i en høystemt stil; det lave og det hverdagslige utelukkende ansett som komediens domene.

- Horats: “Et komisk tema kan ikke fremstilles i tragediens vers. Likeledes lar ikke [seriøse emner] seg gjenfortelle i hverdagslige vers som passer til det komiske. La hver diktart beholde den passende plass som den engang er blitt tildelt!” (1987: 61).

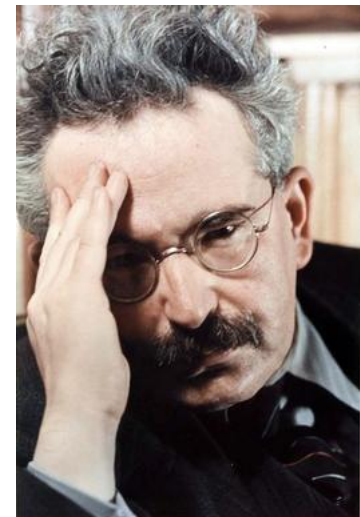
Erich Auerbachs *Mimesis: Virkelighetsfremstillingen i Vestens litteratur* (1953): romanen utfordrer inndelingen i ulike stilarter og ulike tematikker som ble ansett som passende for de forskjellige sjangrene.

- Løsrevet fra de strenge kravene til eposet, kunne romanforfatterne velge mye friere med hensyn til tematikk → finnes i prinsippet ikke noe romanen ikke kan handle om.
- Fullt mulig å skrive seriøse verk om hverdagslivet til fattige og ubetydelige mennesker, eller komiske verk om det opphøyde, eller fritt å kombinere det komiske og det seriøse på nye måter.

Romanen som skriftlig sjanger:

- «Det som skiller romanen fra fortellingen [...] er dens avhengighet av boken. Utbredelsen av romanen blir først mulig ved boktrykkerkunstens oppfinnelse. Det som overleveres muntlig, det episke, er av en annen beskaffenhet enn det som romanen utgjør. Det som skiller romanen ut fra alle de øvrige former for prosadiktning – eventyr, sagn, ja selv novellen –, er at den verken utgår fra eller inngår i en muntlig tradisjon» (1975: 182)

3. Novellen

Fra lat. *novella* (nyhet): opprinnelig en form for lovtillegg

Italia på 1200- og 1300-tallet: navn på en type korte, nyhetspregede prosafortellinger

Får nåværende betydning med Giovanni Boccaccios *Dekameronen* (ca. 1353)

- Cervantes: *Eksemplariske noveller* (1613)

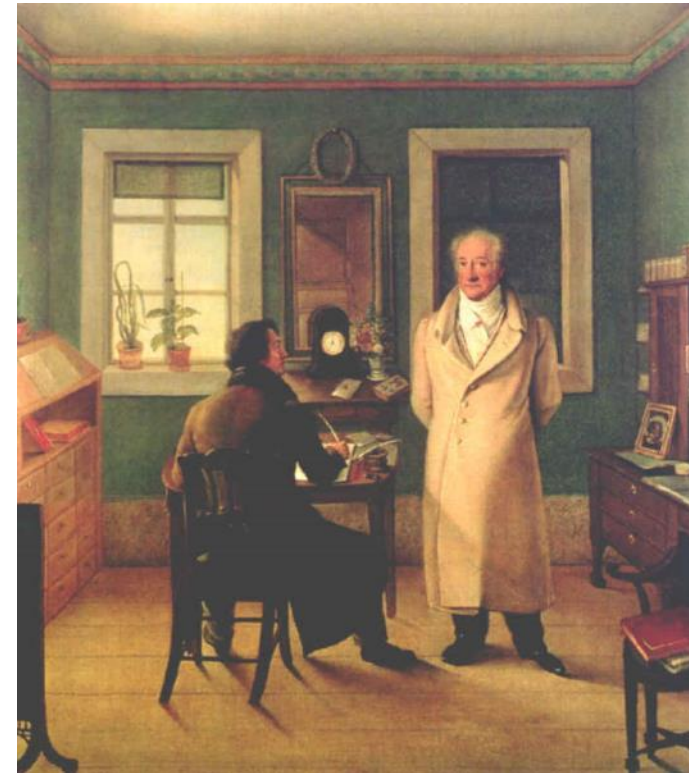
Virkelige gjennombrudd: Tyskland på slutten av 1700-tallet:

- Goethe, Kleist m.m.

Goethe til Johann Peter Eckermann i 1827:

- “Hva er en novelle, annet enn **en uventet begivenhet** som har funnet sted?”
(Eckermann 1956: 275)

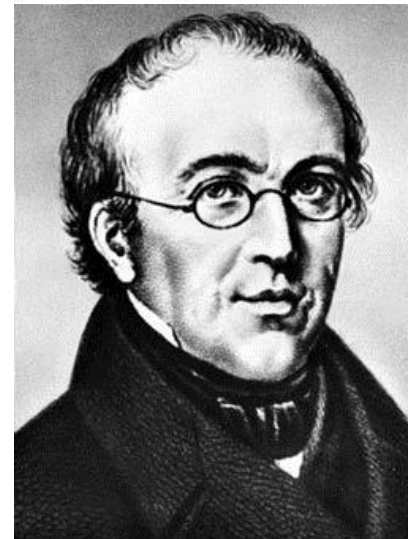

I Norge: Maurits Hansen

- Historier i *Morgenbladet* fra 1819
 - «Luren» (1819)
 - «Novellen» (1827): rammefortellingen diskuterer hva som skal til for at en fortelling skal få “Novellens Karakter”
 - Andre: Henrik Wergelands *Sortkridttegninger* (1833)

I Danmark: Steen Steensen Blicher

- *Brudstykker af en Landsbydegns Dagbok* (1824)

Edgar Allan Poe i “The Philosophy of Composition” (1846):

- “If any literary work is too long to be read at one sitting, we must be content to dispense with the immensely important effect derivable from unity of impression – for, if two sittings be required, the affairs of the world interfere, and every thing like totality is at once destroyed” (1984: 15)

Edgar Allan Poe i “The Philosophy of Composition” (1846):

- “If any literary work is too long to be read at one sitting, we must be content to dispense with the immensely important effect derivable from unity of impression – for, if two sittings be required, the affairs of the world interfere, and every thing like totality is at once destroyed” (1984: 15)

Ragnar Hovland: “Ei novelle bør ikkje vare lenger enn den tida det tar å drikke ei vanleg flaske raudvin” (1993: 152).

Norman Friedman i “What Makes a Short Story Short?” (1958):

- Noveller er korte fordi de behandler et begrenset emne...
- ... eller fordi de behandler et omfangsrikt emne på en konsentrert måte → utelatelser, ellipser osv.

Norman Friedman i “What Makes a Short Story Short?” (1958):

- Noveller er korte fordi de behandler et begrenset emne...
- ... eller fordi de behandler et omfangsrikt emne på en konsentrert måte → utelatelser, ellipser osv.
 - F.eks. Bjørnsons «Faderen» (1860)

Norman Friedman i “What Makes a Short Story Short?” (1958):

- Noveller er korte fordi de behandler et begrenset emne...
- ... eller fordi de behandler et omfangsrikt emne på en konsentrert måte → utelatelser, ellipser osv.
 - F.eks. Bjørnsons «Faderen» (1860)
 - Blaise Pascal: «Dette brevet ble lenger enn vanlig, fordi jeg ikke hadde tid til å skrive kortere» (1656)

1. Det eneste vi med sikkerhet kan si om novellen er at det er en kort prosatekst:

- Asbjørn Aarseths *Episke strukturer* (1976): det eneste man med sikkerhet kan si om novellen er at det er “*en episk prosatekst av middels lengde* (dvs. lengre enn anekdoten og kortere enn romanen)” (1976: 135, utheving i originalen).

2. Novellen har egne kjennetegn som skiller den fra andre litterære former, inkl. romanen.

- «Novellen er ikke en mindreverdige form i forhold til romanen. Den er fiksjonsprosaens kortform, underlagt sine egne lover og regler, som ikke minst er betinget av lengdekravet. Novellen er ingen lettvin og enkel genre. Den synes å ha en særlig evne til å beskrive høydepunkter og krisesituasjoner, eller vårt møte med det ukjente og farlige. Mens romanen hører til i dagslyset og samfunnet, beveger novellen seg ofte i halvllys i ytterkanten av samfunnet og prøver ut grunnleggende verdier. Den søker nesten alltid å gi en følelse av finalitet, av at motsetninger blir opphevet, likheter blir avslørt, kriser blir ordnet, slik at helhet og fullstendighet er et markert kjennetegn»
 - Hans H. Skei: «Kiellands novelletter og noveller i dag», *Edda* (1996), s. 299.

2. Novellen har egne kjennetegn som skiller den fra andre litterære former, inkl. romanen.

- Søren Baggesen: *Den blicherske novelle* (1965)
 - Den klassiske novelle:
 - 1) Styrende forteller som beretter i retrospekt
 - 2) Begivenheten (vs aktiv handling)
 - 3) «Pointen»:
 - a) Determinasjonspunktet – klimaks
 - b) Tolkningpunktet – der meningen blir klar
 - (Moderne) short story: Verken 1, 2 eller 3 nødvendig
- Frank O'Connor: *The Lonely Voice* (1962)
 - Novellen spesielt velegnet form for å beskrive isolerte, ensomme individer (romanen velegnet for beskrivelser av det kollektive)

Steen Steensen
Blicher (1782-1848)

4. Kortprosa

1. Det eneste vi med sikkerhet kan si om novellen er at det er en kort prosatekst:

- Asbjørn Aarseth i *Episke strukturer* (1976): det eneste man med sikkerhet kan si om novellen er at det er “en *episk prosatekst av **middels lengde*** (dvs. **lengre enn anekdoten** og kortere enn romanen)” (1976: 135, utheving i originalen).

Kortprosa

Lynfiksjon (flash fiction)

Mikrofiksjon (micro fiction)

Short short story

Short-shorts

Sudden fiction

Minute stories

Twitter-noveller

Kjært barn har mange navn...

Kortprosa

Lynfiksjon (flash fiction)

Mikrofiksjon (micro fiction)

Short short story

Short-shorts

Sudden fiction

Minute stories

Twitter-noveller

FRODE
GRYTEN

Fig. 140

VENTE PÅ
FUGLEN

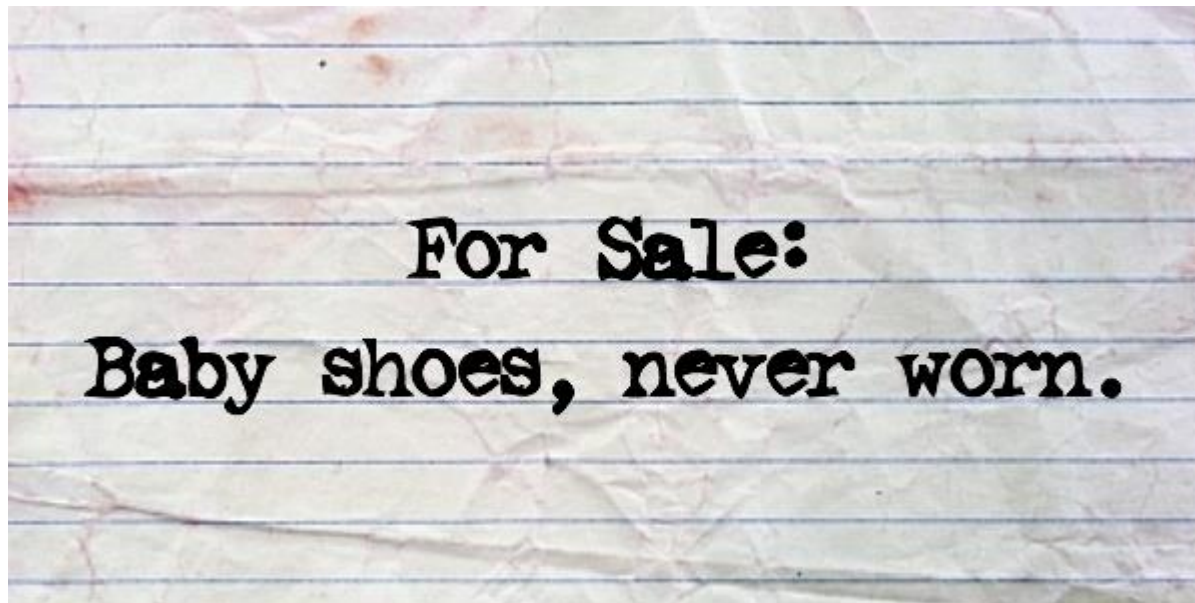
Noveller

I alle desse åra har han heldt fast på
hockeyfrisuren i håp om at det ein dag er
mote igjen. Mann (49) trur dette blir siste
år med venting.

«a certain degree of duration is absolutely requisite for the production of effect at all» (1984: 15-16)

«a certain degree of duration is absolutely requisite for the production of effect at all» (1984: 15-16)

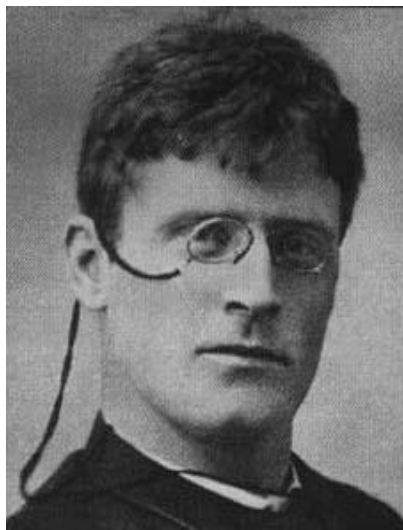
Ernest Hemingway (?)

Forløper: Charles Baudelaire: 1850/60-tallet

Knut Hamsun

Sigbjørn Obstfelder

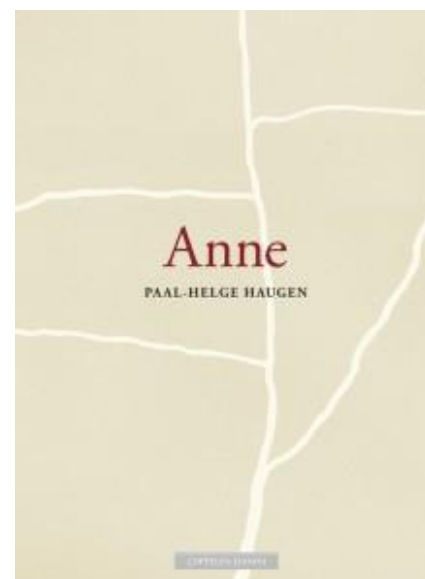
Vilhelm Krag: *Nat. Digte i prosa* (1892)

Jan Erik Vold: *fra rom til rom SAD & CRAZY* (1967)

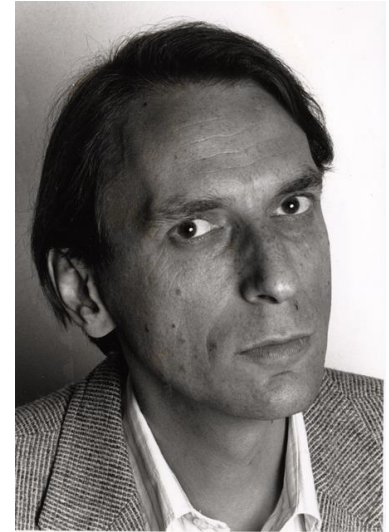
Dag Solstad: *Svingstol* (1967)

Paal-Helge Haugen: *Anne* (1968)

UTSTILLING XV (*vårlig landskap*)

Jeg har følelsen av å gå over en stor slette med utbrente bilvrak, og gresstuster, sand, hestehov som lyser i skumringen, endeløst, og kan puste fritt nå som alt er ødelagt. (Ulven 1995, 49)

Tor Ulven

- Andersen, Per Thomas 2012 [2001]. *Norsk litteraturhistorie*. Andre utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Baggesen, Søren 1965. *Den Blicherske novelle*. København: Gyldendal.
- Bakhtin, Mikhail M. 1981 [1941]. «Epic and Novel: Toward a Methodology for the Study of the Novel». I: Michael Holquist, red. *The Dialogic Imagination: Four Essays by M.M. Bakhtin*. Austin, Texas: The University of Texas Press, 3-40.
- Benjamin, Walter 1975 [1936]. «Fortelleren». I: *Kunstverket i reproduksjonsalderen og andre essays*. Oversatt av Torodd Karlsten. Oslo: Gyldendal, 179-201.
- Bull, Francis 1947. *Verdenslitteraturens historie*. Oslo: Gyldendal.
- Eckermann, Johann Peter 1956 [1836]. *Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens, 1823-1832*. Berlin: Aufbau Verlag.
- Friedman, Norman 1988 [1958]. «What Makes a Short Story Short?». I: Michael J. Hoffman og Patrick D. Murphy, red. *Essentials of the Theory of Fiction*. Durham og London: Duke University Press, 153-169.
- Grytten, Frode 2014. *Vente på fuglen*. Oslo: Kagge forlag
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 1975 [1835]. *Aesthetics: Lectures on Fine Art*, Vol II. Oversatt av T.M. Knox. Oxford: Clarendon Press.
- Hovland, Ragnar 1993. «Novelle og 'novelle'». I Per Arne Michelsen, red. *Sjangeroppbrudd: Om stilskrivning og skriveopplæring i den videregående skolen*. Oslo: Cappelen, 153-157.
- Haarberg, Jon, Tone Selboe og Hans Erik Aarset 2007. *Verdenslitteratur: Den vestlige tradisjonen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kayser, Wolfgang 1965. *Das sprachliche Kunstwerk*. Bern og München: Franke Verlag.
- O'Connor, Frank 1963. *The Lonely Voice: A Study of the Short Story*. Cleveland og New York: The World Publishing Company.
- Poe, Edgar Allan 1984 [1846]. «The Philosophy of Composition». I: G.R. Thompson, red. *Edgar Allan Poe: Essays and Reviews*. New York: Library of America, 13-25.
- Selboe, Tone 2015. *Hva er en roman?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Skei, Hans H. 1996. «Kiellands novelletter og noveller i dag». *Edda: Nordisk tidsskrift for litteraturforskning*, 84 (4): 297-306.